

Motion till riksdagen 2021/22:2592

av Vasiliki Tsouplaki m.fl. (V)

Vissa kulturpolitiska frågor

1 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör se över hur antalet utbildningsplatser för inredningsarkitekter ska kunna öka och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör utreda och återkomma med förslag för att fjärrlån av e-böcker ska bli möjligt och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör tillsätta en utredning som ser över litteraturstödet och möjligheten att övergå från ett efterhandsstöd till ett förhandsstöd och vilka möjliga utfall det skulle ge och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör få i uppdrag att utreda hur fler kulturarrangemang skulle kunna bli tillgängliga för personer med funktionsnedsättning och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör utreda möjligheten till särskilt stöd för korrekturläsning av punktskrift och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör få i uppdrag att utreda älvdalskans position och se över möjligheten för älvdalskan att bli ett minoritetsspråk och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör få i uppdrag att utreda förutsättningarna för ett särskilt stöd till de folkhögskolor som erbjuder boende, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

2 Gestaltad livsmiljö

Arkitektur, form och design påverkar alla människor dagligen och handlar i grunden om livskvalitet. Vänsterpartiets målsättning är ett samhällsbygge som sätter människan i centrum, där alla medborgare ska få leva och bo i inkluderande, väl gestaltade och

långsiktigt hållbara miljöer. Funktionella livsmiljöer, med framträdande estetiska och konstnärliga värden och beständiga material, ökar trivselen och därmed människors livskvalitet. Livsmiljön, och särskilt boendet, har en grundläggande betydelse för människors hälsa och välbefinnande.

En känsla av tillhörighet och stolthet över den gemensamma miljön bidrar till att bygga ett samhälle som håller ihop. Utformningen av våra livsmiljöer påverkar också hur vi kan leva tillsammans. När och hur kan vi träffas? Vem är den offentliga miljön skapad för? Vänsterpartiet lyfter vikten av barnvänliga samhällen och universell design som möjliggör för alla oavsett funktionalitet att vistas på en plats. Gestaltningen av den byggda miljön är därför en fråga om jämlikhet i samhället. Det kräver en omsorgsfull och långsiktig planering av städer och samhällen, sett både till den större helheten och till detaljerna, där det krävs hög kvalitet i varje enskild byggnad och plats som gestaltas.

Regeringen satte i sin proposition Politik för en gestaltad livsmiljö (2018) målen för arkitektur- och designområdet.

Sveriges nationella centrum för arkitektur och designs (Arkdes) uppföljning från i år lyfter en rad intressanta aspekter kopplade till hur coronapandemin förändrat många livsmönster och därmed hur vi använder och upplever den gemensamma miljön. När många platser varit stängda och många inte fått åka till sin arbetsplats har de gemensamma utomhusmiljöerna blivit än viktigare. Samtidigt har pandemin slagit hårt mot restauranger och butiker och allt fler har vant sig vid att handla på nätet. Många städer har tomma lokaler i sina centrum och frågan är vad vi ska fylla dem med framöver. Enligt den Sifundersökning som genomförts av Arkdes ser stadsbor ”grönska”, ”trygghet” samt ”gång- och cykelvägar” som de viktigaste aspekterna att satsa på i utvecklingen av framtidens samhällen. På glesbygden lyfts samma frågor fram som viktiga, dock inte lika tydligt. I stället betonar många av de svarande faktorer som ”närhet till service” och ”barnperspektivet”.

Kartor och statistik över pandemins spridning och vaccinationsgrad har också på ett nytt sätt illustrerat bostadssegregationen som finns i många städer. I de nationella målen lyfts god arkitektur och väl gestaltade livsmiljöer som ett botemedel mot segregationen. För Vänsterpartiet är det viktigt att lyfta att det är en politik för fler jobb, utjämnade inkomstskillnader, bättre utbildning och stopp för rasism och diskriminering, som är det centrala i det arbetet. Vi behöver ett stopp för utförsäljningar och ombildningar i våra städer och bygga billigare hyresrätter i områden där det i dag finns få. Klassklyftorna och segregationen är problematiska ur flera perspektiv. Dels begränsas människors frihet och möjlighet att förverkliga sina drömmar, dels hotas den sociala sammanhållningen och hållbarheten i samhället, vilket riskerar att skapa polarisering och misstroende mellan grupper. För att motverka detta krävs därför insatser i såväl s.k. utsatta områden som i mer välbärgade och centrala områden i städerna.

Mer om vår politik för fler hyresrätter och minskad bostadssegregation finns att läsa i motionen Bostadspolitik, planering och byggande (2021/22:2602).

Med det sagt är det ändå mycket viktigt att påpeka att man inte ska rucka på principer om god arkitektonisk kvalitet för den stora grupp som efterfrågar billigare hyresrätter. Vackra, spännande och trygga miljöer som de boende fått inflytande över är extra viktigt i de områden som i dag utpekats som oattraktiva och/eller otrygga. Arkdes identifierar också att de uppdrag som handlar om politikens bredd, såsom påverkansmöjligheter, trygghet och segregation, inte har fått samma genomslag som resterande politik sedan propositionen antogs.

Ett annat problem är kommuners och regioners arbete med gestaltad livsmiljö. Man konstaterar att det är en utmaning att se till att det finns kunskap, speciellt på kommunnivå, om frågorna. Enligt en rapport från Riksantikvarieämbetet saknar två av tre kommuner rätt kompetens för att ta hänsyn till kulturvärden i byggprocesserna, och enligt Statens konstråd är kompetenspåfyllnad viktig för att kommuner och regioner ska klara sina uppdrag kopplade till konst och kultur.

Stor del av fokus kring arkitektfrågor ligger på den yttre utformningen medan den inre sällan lyfts i offentlig debatt, trots att vi har väldigt många offentliga inomhusmiljöer vars utformning bekostas av skattemedel och som används av oss invånare dagligen. Det handlar om skolor, bibliotek, sjukhus, idrottshallar och busstationer för att ta några exempel. Förutom att de utgör viktiga mötesplatser och arenor för oss invånare är det stora arbetsplatser och kommun- och regionanställda med tuffa arbeten behöver väl genomtänkta och vackra arbetsmiljöer. Här kan det offentliga gå i bräsch. Sedan mer än 10 år tillbaka är det färre inredningsarkitekter som utbildas än vad som går i pension och efterfrågan förväntas öka de kommande åren, skriver Saco i sin prognos.

Regeringen bör se över hur antalet utbildningsplatser för inredningsarkitekter ska kunna öka. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

3 Litteraturfrågor

Litteraturen är ett arkiv för människans samlade fantasier, drömmar och begär. Den kan underhålla, oroa, skapa debatt, chockera och trösta. När vi läser en bok gör vi andras erfarenheter till våra egna. Vi tvingas ta del av skilda ståndpunkter, se genom många olika ögon och förstå många olika sätt att leva och handla. Läsminnen kan bli lika starka som verkliga, levda minnen. Läsningar kan bli referenser, ankare att förtöja vid när som helst i livet. Litteraturen lever på en huvudsakligen kommersiell marknad men når också människor tack vare samhällets stöd.

Skolan ansvarar för att eleverna lär sig läsa. Skolbiblioteken har ett dubbelt ansvar – både att främja läslust och att vara en resurs för undervisningen. Därför är de viktiga. Skolbiblioteken spelar en avgörande roll i att ge elever tillgång till litteratur och läsning. Det finns i dag för få skolbibliotek och av de som finns är inte alla bemannade. I utredningen Skolbibliotek för bildning och utbildning (SOU 2021:3) finns förslag på skärpta lagkrav för skolbiblioteken och förslag på hur fler skolbibliotekarier ska kunna utbildas. Vänsterpartiet menar att denna satsning måste startas snarast för att fler skolbibliotek ska kunna bemannas i framtiden och föreslår därför i vår höstbudget (2021/22:3278) att utredningens förslag om fler utbildningsplatser för skolbibliotekarier kan påbörjas och att kommunerna ska få extra medel för att bygga upp fler skolbibliotek.

Under 2020 ökade e-boksutlåningen med 32 procent i spåren av coronapandemin samtidigt som besöken på landets folkbibliotek minskade med 33 procent. En annan trend som pågår är att antalet bibliotek i landet minskar. Folkbiblioteken har blivit 11 färre under 2020 och antalet offentliga bibliotek har sjunkit med 35 stycken. Det här är en långsiktig trend och de senaste decennierna har runt 400 filialer försvunnit. Närheten till ett bibliotek är särskilt viktigt för de grupper som inte är vana besökare. Biblioteken är också viktiga för utgivningen av svensk litteratur, och biblioteksersättningen som författare erhåller är ett välkommet ekonomiskt tillskott. Under förra

mandatperioden såg Vänsterpartiet till att höja den ersättningen i flera omgångar i sitt budgetsamarbete med regeringen.

Digitalisering och e-lån kan inte ersätta den fysiska mötesplats som folkbiblioteken är eller de bidrag till samhället de ger. Det är däremot ett effektivt sätt att bredda verksamheten, öka tillgängligheten och möta ett växande behov som kommer med teknisk utveckling. Det som bl.a. försvårar den utvecklingen är att e-böcker i dag är låsta till det bibliotek som köpt in dem, vilket omöjliggör fjärrlån. Det gör att de som har tillgång till större bibliotek med större ekonomiskt utrymme, vilket ofta är fallet i storstädernas stadskärna, har tillgång till ett större utbud av e-böcker, medan andra som befinner sig vid de mindre biblioteken som inte har samma resurser har tillgång till ett mindre utbud. Detta behöver förändras.

Regeringen bör utreda och återkomma med förslag för att fjärrlån av e-böcker ska bli möjligt. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Nya läs- och köpbeteenden påverkar bokutgivningen och förstås i slutändan författare. Allt färre köper fysiska böcker i bokhandel utan söker sig till e-böcker och strömmade böcker på prenumerationstjänster. Det innebär stora intäktsbortfall och kan i förlängningen ge färre utgivna böcker på svenska. Förlagen behöver satsa på säkra storsäljare och kända namn. Coronapandemin har accelererat den här utvecklingen och många fysiska bokhandlare hotas av konkurs. I våra grannländer finns särskilt stöd till butikerna och det är något både förläggarföreningen och bokhandlarföreningen driver. Det har funnits en diskussion om huruvida litteraturstödet, som i dag är ett efterhandsstöd, borde övergå till förhandsstöd för att underlätta finansieringen för de mindre förlagen. Vänsterpartiet tycker att förslaget är intressant och föreslår en utredning för att se över frågan.

Regeringen bör tillsätta en utredning som ser över litteraturstödet och möjligheten att övergå från ett efterhandsstöd till ett förhandsstöd och vilka möjliga utfall det skulle ge. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

4 Språkfrågor

För kulturkonsumenten är nedsatt syn, hörsel eller rörelsehinder ett problem enbart så länge som ramp, plats för rullstolar, hörselslingor, textning, tecken-/syntolkning, tal- och punktskriftsböcker m.m. saknas. För att kulturarrangemang ska vara tillgängliga behövs det i högre utsträckning tolkning och möjlighet till tolkning. I dag är det upp till arrangörerna att göra evenemanget tillgängligt, men ofta finns inte resurserna eller kunskapen för det. Vänsterpartiet vill att en utredning ska göras för att se över möjligheterna till statliga stödfunktioner för tolkning av kulturarrangemang.

Regeringen bör få i uppdrag att utreda hur fler kulturarrangemang skulle kunna bli tillgängliga för personer med funktionsnedsättning. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Punktskriftens ställning måste stärkas. Att böcker, tidskrifter och nyhetsmedier ges ut i punktskrift ger synnedsatta möjlighet att få tillgång till skriftspråket. Detta ger möjligheter att läsa för rekreation, studera, ta del av kultur m.m. Sverige har förbundit sig att följa FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning och FN:s globala mål Agenda 2030. Både konventionen och de globala målen slår fast rätten till information, utbildning och utveckling. Kunskap i punktskrift och tillgången

till punktskrift är en avgörande faktor för att uppnå målen. I dag håller översatta verk skiftande kvalitet och ett vanligt problem är att översättningarna inte korrekturläses i tillräckligt hög utsträckning och ibland inte alls. Vänsterpartiet vill se ett större ansvarstagande över punktskriften och dess möjligheter. Särskilt viktigt är det när det kommer till kurslitteratur. I t.ex. läroböcker för de naturvetenskapliga ämnena kan en felaktig bokstav ställa till det.

Regeringen bör utreda möjligheten till särskilt stöd för korrekturläsning av kurslitteratur i punktskrift. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Nationalistiska strävanden att bygga enspråkiga stater i en mångkulturell värld har inneburit förtryck av minoriteter. Sverige är inte ett land som enbart är ”svenskt” och har aldrig varit det. Gränser har flyttats och gjort finnar, norrmän och danskar men också balter, tyskar och ryssar till svenskar, eller tvärtom. Invandring såväl som utvandring har alltid pågått och olika invandrade grupper har lämnat ovärderliga bidrag till vår kultur och vårt lands utveckling.

I dag talas ca 150 olika språk i Sverige. Landet har fem erkända nationella minoriteter – samer, tornedalingar, sverigefinnar, romer och judar – vars rättigheter till identitet, språk, kulturarv och religion staten i internationella avtal förbundit sig att värna. Samerna har dessutom status som ursprungsfolk. Olika röster och erfarenheter måste få komma till tals och gestaltas i den offentligt stödda kulturen. I dag har bl.a. Kulturrådet och Kungliga biblioteket uppdrag som berör minoriteternas språk. Kulturrådets uppdrag innebär att man samordnar arbetet runt minoriteters kultur, och Kungliga bibliotekets uppdrag innebär en satsning på de nationella minoriteternas bibliotek. Det är bra att det händer mycket i dessa frågor. Vänsterpartiet menar dock att mer måste göras och mer resurser måste till. Den handlingsplan som Sametinget tagit fram för bevarande och revitalisering av de samiska språken är en central del i det arbetet. De förslag som finns kring fler språkcentra för att täcka in alla de fem samiska språkvariationerna och ökad geografisk spridning är intressanta. Skillnaderna mellan nord- och sydsamiska är lika stora som mellan svenska och isländska. För att kunna göra skillnad i vardagen är närhet till förskola, barnvårdscentral (BVC), skola och andra kommunala och regionala verksamheter viktig. Språkcaféer, utgivning av material och stöd till föreningsinitiativ underlättas av att finnas på fler orter i Sápmi. Vi har förstått att frågan bereds i Regeringskansliet och avvaktar därför att lägga förslag på området under detta riksmöte. Däremot föreslår vi i vår budgetmotion (2021/22:3278) mer pengar till de samiska språken.

I Sverige finns en uppsjö av dialekter och folkmål. Eftersom språket är föränderligt och beroende av sin samtid riskerar många av de gamla folkmålen att falla i glömska och med det också kulturyttringar såsom musik, sagor och litteratur som förts vidare på dessa folkmål. Att bevara detta kulturarv är ett sätt att bevara hela landets historia och kulturuttryck. Under senare år har älvdalskans ställning debatterats. Älvdalskan talas i dag av ca 2 500 personer och har sitt ursprung i Älvdalen i Dalarna. Den har fått sin egen språkkod av SIL International just för att den anses avvika så pass mycket från standardsvenska. Europarådets expertkommitté har uppmanat svenska regeringen att se över älvdalskans status. Vänsterpartiet menar att regeringen bör ta den uppmaningen på allvar. Det arbete som görs av ideella krafter för att bevara språket är en central framgångsfaktor. Utan ett engagemang hos målgruppen kan inte ett språk överleva. Det är mycket välkommet med det bidrag som Allmänna arvsfonden skjutit till för att föreningar i Dalarna ska kunna jobba med barn och unga i ett språkrevitaliserande arbete. Det ordnas läger och modersmålsundervisning, skrivs böcker och tas fram läromedel. Med

ett officiellt erkännande av älvdalskan som ett eget språk skulle dock mer kunna göras och arbetet skulle få en kontinuitet.

Regeringen bör få i uppdrag att utreda älvdalskans position och se över möjligheten att älvdalskan blir ett minoritetsspråk. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

5 Folkhögskolan

Det finns i dag ca 150 folkhögskolor i Sverige. Folkhögskolan är en unik utbildningsform som till hög utsträckning drivs av idéburna organisationer. Folkhögskolan vänder sig framför allt till vuxna och erbjuder en bredd av utbildningar både för den som inte klarat grund- och gymnasieskola och för den som vill läsa yrkesutbildning eller förbereda sig för vidare studier. Folkhögskolan möjliggör bildning, en andra chans för de som tidigare misslyckats och underlättar mångas väg ut i yrkeslivet. 60 procent av de som avslutar allmän kurs går vidare till högre studier. Folkhögskolan når fler och är i dag en viktig instans för att utjämna klyftor och ge fler tillgång till utbildning och bidrar med att generellt höja utbildningsnivån i landet. Att folkhögskolorna har bra förutsättningar är därför av stor betydelse för hela samhället.

Under det tidigare budgetsamarbete som Vänsterpartiet hade med regeringen gjordes en stor satsning på tusentals fler platser. Regeringen har fortsatt den utbyggnaden under coronapandemin, men problemet är att ersättningen per plats är för låg i förhållande till det uppdrag man har. Runt en tredjedel av deltagarna har en funktionsnedsättning och närmare hälften har utländsk bakgrund. Det krävs hög lärartäthet och specialpedagogisk kompetens. Man kan göra en jämförelse med ersättningen på gymnasieskolan där genomsnittet är 126 000 kronor per elev, medan folkhögskolan får 71 000 kronor. Det senaste året har så många som 14 skolor dragit ner på kursutbudet för studerande med funktionsnedsättning och det är mycket beklagligt. Under pandemin har många folkhögskolor fått ett hårt ekonomiskt slag. De boenden man har haft har behövt stänga och undervisningen har inte kunnat bedrivas som vanligt. Extra intäkter i form av sommarkurser, kortkurser och konferenser har uteblivit. Redan innan pandemin var resurserna knappa för de folkhögskolor som erbjuder internat och många rapporterade om att situationen var ohållbar. Många folkhögskolor finns på mindre orter och i glesbygd, och i många fall riskerar man att tappa studeranden om man inte kan erbjuda boende. Många menar också att det gemensamma boendet på internatet också är en viktig del av konceptet som bör bevaras. För att folkhögskolorna ska kunna ha kvar sina internat efter pandemin men också långsiktigt krävs det politiska insatser. De bidrag som har betalats ut räcker inte till fastighetsunderhållet hos internaten.

Regeringen bör få i uppdrag att utreda förutsättningarna för ett särskilt stöd till de folkhögskolor som erbjuder boende. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Folkhögskolorna erbjuder en stor bredd när det gäller utbildningar inom kultur och media. För den som saknar grundskolebehörigheten finns möjlighet att läsa allmän kurs med estetisk inriktning, och särskild kurs ingår ofta som ett informellt mellansteg innan högre studier på kulturområdet. Hela 70 procent av deltagarna på de särskilda kurserna inom konst och media hade inte läst estetiskt program på gymnasiet. Det visar att folkhögskolan är en reell andra chans. För oss i Vänsterpartiet är det oerhört viktigt att

det finns en sådan väg till högre konstnärliga utbildningar som inte innebär höga terminsavgifter. Fortfarande är det stor skillnad på vilken bakgrund deltagarna på allmän kurs har och de som läser på särskild kurs. Här finns en stor utmaning för folkhögskolorna att locka t.ex. fler nyanlända som börjat läsa svenska att sedan fortsätta vidare på de särskilda kurserna.

Vasiliki Tsouplaki (V)

Ida Gabrielsson (V)

Momodou Malcolm Jallow (V)

Maj Karlsson (V)

Daniel Riazat (V)

Karin Rågsjö (V)